

Pracovný list ku kapitole: **Život na hraniciach**

Dokument č. 1:

O D P I S.

- - - - -

ŠTÁTNY POLICAJNÝ ÚRAD V NITRE.

Čís.: 63/40 prez.

N i t r a, dňa 18. januára 1940

Predmet: Pašovanie Čechov do Maďarska - zpráva.

DÔVERNÉ.

Prezídium ministerstva vnútra
/ústredňa štátnej bezpečnosti/

v B r a t i s l a v e.

- - - - -

Ako to bolo zistené v poslednej dobe sa veľmi rozmohlo ilegálne prechádzanie slovensko-maďarských hraníc. Česi, utekajúci z Protektorátu sú napospol dopravovaní do Maďarska ilegálnou cestou ľuďmi z maďarského pohraničia. Štátny policajný úrad v Nitre, žandárska stopovacia stanica v Nitre a žandárske stanice z okolia Nitry zadržali viacerých Čechov, ktorí utiekli z Protektorátu pred prenasledovaním, ako všetci udávajú, zo strany Nemcov. Všetci chcú sa dostať do Maďarska, odkiaľ potom ďalej cez Jugosláviu do Francie, kde mieňa vstúpiť do československých légií tam sa tvoriacich. Policajný trestný súd u štátneho policajného úradu a okresného úradu v Nitre trestali týchto Čechov pôvodne len pre ilegálne prekročenie hraníc podľa zákona č. 55/1928 Sb. z. a n., pozdejšie ale po dohode so štátnym zastupiteľstvom a zástupcami vojska, odovzdávajú všetkých štátnemu zastupiteľstvu pre zločin podľa §-2 zákona na ochranu republiky. Podobne sa pokračuje i proti napomáhačom ilegálneho prechodu.

Výsluchom týchto zadržaných Čechov bolo zistené, že na Slovensku je rozvetvená organizácia, ktorá spolupracuje s podobnou organizáciou v Protektoráte. Z Protektorátu sú už priamo, tí ktorí sa chcú dostať do Francie, posielaní na Slovensko na určité adresy, kde hlásia sa určitými heslami. Tu dostanú ďalšie direktívy, u koho sa majú hlásiť na pohraničí a kto im umožní prechod slovensko-maďarských hraníc. Všetci, ktorí napomáhajú tomuto ilegálnemu prechodu hraníc, dávajú si zato zaplatiť obnos približne 150.-Ks.

Výsluchom týchto Čechov bolo zistené, že napomáhačom tohto ilegálneho prechodu je i evanjelický farár v Slatine nad Bebravou menom Horváth. K tomuto sú posielaní z Moravy Česi

s tým, že sa majú u neho hlásiť. Tento im dá ďalšie direktívy, ako sa dostanú do Maďarska. Po porade so zpravodajským dôstojníkom nitrianskej posádky npor. Pristachom, bolo rozhodnuté, že tento sa ešte s jedným vojakom, v civilných šatoch oblečený odoberie do Slatiny, kde sa budú vydávať za Čechov, ktorí sa chcú dostať do Francie. Tak aj učinili a dňa 14. januára 1940 odobrali sa do Slatiny. Prišli tam na evanjelickú faru, kde po legitimovaní im evanjelický farár rozpovedal o celej organizácii, t.j. ako sa v celku deje ilegálne dopravovanie Čechov do Maďarska. Informácie od neho získali len vo forme pokynov kam by sa mali odobrať, aby sa bezpečne mohli dostať do Maďarska. Presné podrobnosti však sa im nepodarilo dozvedieť, lebo nechceli sa vypytovať, aby sa neučinili nápadnými.

Takto vo forme pokynov sa dozvedeli:

1. V Novom Meste nad Váhom je nejaká nocľaháreň, kde títo Česi prenocujú.
 2. V Bratislave je nejaký šofer Illés, ktorý Čechov preváža autom cez hranice na jednorázovú priestupenku hraníc. Vyberá za to poplatok Ks 250.-
 3. Ďalší priechod je v okolí Nitry a to pri Urmíne. V Urmíne je vraj nejaká realitná kancelária, ktorá priamo do Maďarska na sedliackych vozoch preváža ľudí.
- Farár Horváth bol zatknutý a odovzdaný súdu.

Na druhý deň na to npor. Pristach pokračoval v zisťovaní napomáháčov. Odcestoval znovu s jedným vojakom v civile do Urmína. Tam po dlhšom hľadaní našli realitnú kanceláriu. Majiteľom tejto je žid menom Sušický u ktorého sa dozvedeli, že do Maďarska je ťažko sa dostať a že on im pomôže k tomu. Pri tejto príležitosti jednal ešte s inými tromi ľuďmi z Urmína. Po zistení týchto dát, boli Sušický a spol. potom žandárskou stanicou zatknutí a dopravení do väzby v Nitre pre napomáhanie v zločine podľa §-2 zákona na ochranu republiky.

Sušický údajne ešte v Urmíne udal, že z Nitry sú Česi do Urmína vozívaní autom zn. S-19.703, pri ktorej príležitosti predniesol tiež meno šoféra tohto auta: Strnisko. Tunajším úradom bolo zistené, že auto ev. č. S-19.703 je autobus cestovnej spoločnosti Expres v Nitre. Nezdá sa byť však pravdou, že by Česi boli vozívaní autobusom, lebo tým by vec bola nápadnou a mimo toho toto vozívanie dvoch-troch Čechov z Nitry autobusom do Urmína, bolo by veľmi drahé. Tunajší úrad na každý prípad vypočul taxikára Eugena Strnisku z Nitry. Bolo

zistené, že Strnisko má auto zn. S-19.770. Strnisko poprel, že by vozieval Čechov do Urmína a udal, že posledne bol v Urmíne asi pred pol druhu mesiacom, kedy viezol nejakú príbuznú Sušického z Maďarska do Urmína. Medzi tým vôbec Sušického ani nevidel, ani v Urmíne nebol. Sušický bol tunajším úradom znova vysluchnutý na okolnosť, kto vozieval Čechov do Maďarska. Poprel, že by s tou vecou mal niečo spoločného, zároveň poprel i to, že by bol niekomu povedal, že auto zn. S-19.503, alebo Strnisko vozieva Čechov z Nitry k nemu do Urmína. Ohľadom Strnisku udal, že posledne s ním bol asi pred 6 týždňami, kedy viezol Strnisko jeho príbuznú z Maďarska do Urmína. Strnisko je známy tunajšiemu úradu ako pašerák valút. Ďalšie pokračovanie proti nemu ohľadom napomáhania ilegálneho prechodu Čechov do Maďarska bolo prezatým zastavené, avšak Strnisko je naďalej pozorovaný.

Nezávisle a touto vecou tunajší úrad vyšetroval Čecha Viľama Vinára, 43 ročného zástupcu poisťovne [REDAKOVANÉ] * v Nitre, ktorý ako to bolo zistené dňa 12. januára 1940 doviezol na svojom aute Čecha Karla Bialka, ktorý sa chcel dostať do Maďarska a potom do Francie, ku roľníkovi Antonínovi Vránovi v Močensku v osade Kopanici, neďaleko maďarských hraníc. Vinár požiadal Vránu, aby Bialka previedol cez hranice, že je to ich človek a chce sa dostať do česko-slovenských légii. Vinár bol preto tunajším úradom zatknutý, dodaný do väzby krajského súdu v Nitre. Trestné oznámenie bolo na neho učené štátnemu zastupiteľstvu v Nitre pod tunajším číslom 63/1940 prez. pre podozrenie z napomáhania pri pokuse o zločin dľa §-u 2 zákona na ochranu republiky.

Vrána spolu s Bialkom boli zatknutí žandárstvom v Močenku a tak isto dodaní do väzby krajského súdu v Nitre.

Tunajší úrad ďalej vedie vyšetrovanie proti Jánovi Netopilovi, pekárovi v Nitre na Hlinkovej ulici, národnosti českej, ktorý podľa dôverne získaných zprav, mal styky s Čechmi, ktorí utekali do Maďarska. Netopil pri výsluchu toto poprel, udal však, že vedel, že do Maďarska sú prevážaní Česi. Toto mu údajne sdelil nejaký Kováč z Močenku, jeho známy. Na Kováča bola upozornená žandárska stanica v Močenku.

Súčasne vedie tunajší úrad vyšetrovanie proti železničiarovi Surovému, sprievodcovi vlakov v Nitre, ktorý podľa sdeľenia žandárskej stanice Močenok poradil, kpt. gen. štábu bývalej česko-slovenskej armády Václavovi Plášilovi v Zbehách na nádraží, kde sa mu Plášil zmienil, že mieni sa dostať do Maďarska a odtiaľ do Francie, aby šiel do Močenku na Kopanice, že tam je Surového brat a Čech Vrána, ktorí ho ľahko prepra-

via cez hranice. Poznamenáva sa, že kpt. Plášil bol v Močenku zatknutý a dodaný do väzby krajského súdu v Nitre.

P. Macháček v.r.
policajný radca a správca
štátneho policajného úradu

* Údaje boli anonymizované autormi.

ZDROJ: Štátny archív v Nitre, fond Štátny policajný úrad, kr. 51.

Otázky a úlohy:

Prečítajte si dobové dokumenty a pokúste sa odpovedať na otázky:

1. Zistite, čo bola Ústredňa štátnej bezpečnosti a akú činnosť vykonávala v období slovenského štátu 1939 – 1945.
2. Prečo predstavitelia brannej moci na Slovensku sledovali činnosť skupín na organizovanie československých légii vo Francúzsku?
3. Akú úlohu v ilegálnom prekračovaní hraníc malo okresné mesto Nitra a okolité obce a prečo? Pridala sa nitrianska vojenská posádka k Slovenskému národnému povstaniu? Zistite viac.